Kresalek Péter
Merétey-Vida Zsolt

Ellenőrzési alapismeretek

perfekt

3. A könyvvizsgálói ellenőrzés

A könyvvizsgálói ellenőrzés jelentős szerepet tölt be a piacgazdaságokban. Kialakulását is alapvetően a piac érdekei tették szükségessé és lehetővé, így főképpen az, hogy

- a mai vállalkozások többségében a tulajdonosok és a vezetés elkülönült egymástól, a tulajdonosok ezáltal korlátozottan láthatnak rá a vállalkozások belső folyamataira, miközben a befektetéseik védelme érdekében ezzel ellentétes elvárásaik vannak,
- a vállalkozások hitelezői hiteles információkat igényelnek a hitelek és a kölcsönök kihelyezését megelőzően és a törlesztés során folyamatosan a kockázataik csökkentése céljából,
- a partnerek a vállalkozások megbízhatóságáról, fizetőképességéről stb. szeretnének meggyőződni.

A könyvvizsgálói ellenőrzés bizalmi tevékenység, amely leginkább azzal próbál eleget tenni a fenti kívánalmaknak, hogy magas szintű követelmények megtartása mellett az egyes vállalkozások által az üzleti évük gazdálkodásáról készített számviteli beszámolókat (pénzügyi kimutatásokat) – mint a hitelezők, partnerek stb. egyik legfontosabb információhordozóját – felülvizsgálja és véleményezi. A könyvvizsgálói ellenőrzés ugyanakkor egyéb tevékenységeket is magában foglal.

A könyvvizsgálói ellenőrzés tehát a piac érdekei alapján létrejött jogintézmény, ugyanakkor bár része az ellenőrzési rendszernek, nem jelenik meg mint önállósult szervezet.

3.1. A könyvvizsgálat szabályozása

A könyvvizsgálói tevékenységet – jelentőségéből adódóan – számos előírás szabályozza. Az előírások egy része valamennyi könyvvizsgálóval és tevékenységgel szemben tartalmaz előírásokat, míg másik részük inkább sajátos esetekben veendő figyelembe (ez igaz mind a jogszabályok, mind pedig az ellenőrzési standardok vonatkozásában).

A szabályozó elemek első szintjét a **jogszabályi előírások** képezik, amelyek közül az általános követelményeket
- a gazdasági társaságokról szóló (2006. évi IV.) törvény,
- a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról és a könyvvizsgálói tevékenységről szóló (2007. évi LXXV.) törvény, valamint
- a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény

írja elő.

Speciális jogszabályi előírások érvényesülnek ezen túl – az általános követelményekkel együtt – a gazdaság egyes területein működő szervezetek esetében (így például egyes gazdálkodók esetében csak minősített kamarai tag könyvvizsgáló vagy könyvvizsgáló cég végezhet jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet).

A szabályozó elemek második szintjét a Könyvvizsgálók Nemzetközi Szövetsége által kiadott Nemzetközi **Könyvvizsgálati Standardokra** épített – de a magyar sajátosságokat is tartalmazó – magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardok alkotják, amelyeket a Magyar Könyvvizsgálói Kamara (a továbbiakban: Kamara) adott, illetve ad ki.

3.2. A könyvvizsgálókkal szembeni követelmények

Természetes személyként jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet a Magyar Köztársaság területén az végezhet, aki a Magyar Könyvvizsgálói Kamara tagja, és rendelkezik az ezt igazoló könyvvizsgálói igazolvánnyal. A tagság kérésre keletkezik, amennyiben a tagság létesüléséhez szükséges – alább közölt – fontosabb feltételek fennállnak.

A Kamara tagja lehet az a természetes személy, aki
- okleveles könyvvizsgálói képesítéssel rendelkezik,
- a kérelem benyújtását megelőző egy éven belül sikeresen teljesítette a szakmai kompetenciavizsgát,
- büntetlen előéletű,
- Magyarországon jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet kíván folytatni,
- munkaviszonyban – egyes kivételektől eltekintve – nem áll,
- felelősségbiztosítással rendelkezik,
- a Kamara alapszabályában és a Kamara önkormányzati szabályzataiban foglaltakat magára nézve kötelezően elismeri,
- a kamarai tagdíj megfizetését vállalja, és
- a tagfelvételi kérelem benyújtásáig az igazgatási szolgáltatási díjat megfizette, és ennek tényét hitelt érdemlően igazolja.

A könyvvizsgáló a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátását – kérelemre kiadott – engedély alapján szüneteltetheti.

A természetes személyek mellett az azt kérelmező könyvvizsgáló társaság is végezhet jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet, ha megfelel a jogszabályban rögzített követelményeknek, és a Kamara erről igazolást adott ki. (A továbbiakban a természetes személy könyvvizsgálót és a könyvvizsgáló társaságot együttesen könyvvizsgálónak nevezzük.)

A könyvvizsgáló jogosult a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység körébe tartozó és a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységen kívüli egyéb szakmai szolgáltatásokat nyújtani. Folytatható továbbá minden olyan egyéb tevékenység, amely nem ütközik törvény, a Kamara alapszabálya, valamint etikai szabályzata rendelkezéseibe.

A könyvvizsgálói tevékenység tekintetében az elmúlt időszakban – válaszul a vállalati botrányok kapcsán a könyvvizsgálatban megrendült bizalomra, annak helyreállítása érdekében – főként a függetlenségi szabályok szigorodtak. Ennek megfelelően a könyvvizsgáló, a könyvvizsgáló cég a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátása mellett nem vehet részt olyan tevékenységben, amely csorbít(hat)ja feddhetetlenségét,

objektivitását, függetlenségét vagy a szakma jó hírnevét (ehhez szorosan kapcsolódnak az összeférhetetlenségi követelmények is). Emellett

- a függetlenség megőrzésének és az
- objektív, pártatlan vélemény kialakításának követelményét

a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység teljesítése során végig köteles a könyvvizsgáló megtartani (a jogszabály ennek érdekében előírja például, hogy a könyvvizsgálónak a függetlenségét ért veszélyeket és az elhárításukra tett intézkedéseket a könyvvizsgálói munkaanyagokban dokumentálnia kell). A kamarai tag könyvvizsgáló a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátása során nem utasítható és senki által nem befolyásolható[57].

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy bizonyos ellenőrzések esetében a fentiektől eltérő – szigorúbb – szabályozás érvényesülhet (például közérdeklődésnek kitett társaságok esetében).

Az a könyvvizsgáló cég, amelyik közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó tekintetében végez jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet, évente, az üzleti évének mérlegfordulónapjától számított három hónapon belül, köteles a honlapján átláthatósági jelentést közzétenni.

3.3. A könyvvizsgálói tevékenység tartalma

A leggyakoribb és legjellemzőbb könyvvizsgálói tevékenység a számviteli törvény szerinti beszámoló felülvizsgálata és hitelesítése, illetve véleményezése, ez azonban nem kötelező valamennyi vállalkozásnál. A könyvvizsgálói tevékenység ugyanakkor tartalmában ennél sokkal bővebb. A könyvvizsgálók által ellátható és **ellátandó tevékenységek körét** a könyvvizsgálói kamarai törvény a következőkben határozza meg:

57 A jogszabály (2007. évi LXXV. törvény 64. §) egyik ezt hangsúlyozó előírása, hogy „a könyvvizsgáló cég, valamint a könyvvizsgáló cég kapcsolt vállalkozásai legfőbb szervének, legfőbb irányító (vezető) szervének és felügyelő testületének tagjai nem avatkozhatnak be olyan módon a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátásába, amely veszélyezteti a könyvvizsgáló cég nevében jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet végző kamarai tag könyvvizsgáló függetlenségét és pártatlanságát”.

- jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység, amelyek közé főként:
  - a gazdálkodónál a számviteli jogszabályok szerinti beszámoló felülvizsgálata,
  - a gazdálkodó alapításakor, átalakulásakor, megszűnésekor szükséges értékelési, ellenőrzési, véleményezési (záradékolási) feladatok ellátása tartozik, illetve a
- szakmai szolgáltatások (például a gazdálkodó működésének átvilágítása, értékelése, szakértői tevékenység, könyvviteli szolgáltatás).

A beszámolók független könyvvizsgálóval történő felülvizsgálata a jelenlegi szabályok szerint nem minden vállalkozásnál jelent kötelezettséget. A vizsgálati kötelezettséget alapvetően a számviteli törvény szabályozza. Ezek szerint kötelező könyvvizsgálót választani minden kettős könyvvitelt vezető vállalkozónál. A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások ugyanakkor mentesülhetnek a könyvvizsgálati kötelezettség alól, ha éves (éves szintre átszámított) nettó árbevételük az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában nem haladta meg a 100 millió forintot, és ugyanezen időszakban az átlagosan foglalkoztatottak száma nem haladta meg az 50 főt. Ez az egyszerűsítés azonban egyáltalán nem alkalmazható, azaz így az alábbi esetekben mindig kötelező a könyvvizsgálat:

- annál a kettős könyvvitelt vezető vállalkozónál, ahol a könyvvizsgálatot jogszabály írja elő,
- a takarékszövetkezeteknél,
- a konszolidálásba bevont vállalkozásoknál,
- a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepénél,[58]
- annál a vállalkozónál, akinél a megbízható és valós kép érdekében kivételes esetben eltérnek a számviteli törvény előírásaitól.

A könyvvizsgálót határozott időtartamra, maximum 5 évre a társaság legfőbb szerve választja, s ennek tényét a társasági szerződésben (alapító okiratban, alapszabályban) meg kell jelölni. A megválasztott könyvvizsgáló általában újraválasztható (jogszabály ezt korlátozhatja). A könyvvizsgáló a beszámoló felülvizsgálatáról – a könyvvizsgálói záradékot vagy a záradék

58 Kivéve, ha a vállalkozás székhelye az Európai Unió valamely tagállamában van, vagy a vállalkozás székhelye nem az Európai Unió valamely tagállamában található, azonban az adott állam jogszabályai által elõírt éves beszámolókészítési, könyvvizsgálati, letétbe helyezési és közzétételi kötelezettségek összhangban vannak az Európai Unió vonatkozó elõírásaival.

megadásának elutasítását is tartalmazó – írásbeli könyvvizsgálói jelentést köteles készíteni, és azt megbízójának átadni.

A könyvvizsgáló köteles munkája során a vonatkozó jogszabályoknak, a könyvvizsgálati és etikai standardoknak és az egyéb érvényes szabályozásnak megfelelően eljárni.

A könyvvizsgáló ellenőrzéshez kapcsolódó jogait és kötelezettségeit, feladatkörét jogszabályok és standardok írják elő. Lényeges előírások – többek között – a következők:

- A könyvvizsgáló feladatának teljesítése érdekében a társaság könyveibe betekinthet, az igazgatóságtól, illetve a társaság munkavállalóitól felvilágosítást kérhet, a társaság bankszámláit, ügyfélszámláit, könyvvezetését, szerződéseit megvizsgálhatja.
- A felügyelőbizottság kezdeményezheti a társaság könyvvizsgálójának a bizottság ülésén történő meghallgatását. A könyvvizsgáló is kérheti, hogy a felügyelőbizottság az általa javasolt ügyet tűzze napirendjére, illetve, hogy annak ülésén tanácskozási joggal részt vehessen.
- A vállalkozás könyvvizsgálóját a legfőbb szervnek a társaság számviteli törvény szerinti beszámolóját tárgyaló ülésére meg kell hívni, amelyen a könyvvizsgáló köteles részt venni.
- Ha a könyvvizsgáló megállapítja vagy tudomást szerez arról, hogy a gazdasági társaság vagyonának jelentős csökkenése várható, illetve olyan tényt észlel, amely az igazgatóság vagy a felügyelőbizottság tagjainak törvényben meghatározott felelősségét vonja maga után, köteles a gazdasági társaság legfőbb szervének összehívását kezdeményezni.
- Ha a könyvvizsgáló az ellenőrzés során a jogszabályi rendelkezések, a létesítő okirat megsértéséről vagy olyan tényről szerez tudomást, amely a vállalkozó helyzetét, jövőbeni kilátásait hátrányosan befolyásolja, köteles megbízóját értesíteni.

A könyvvizsgáló a gazdasági társaság ügyeiről szerzett értesüléseit üzleti titokként köteles megőrizni, munkájáért pedig – fegyelmi és anyagi – felelősséget kell vállalnia.

Jogszabályok további, speciális esetekben is előírják a könyvvizsgáló megbízását, a társaság működésében bekövetkezett esemény jellege miatt. Ezen eseményeknél általában nem érvényesül az egyik számviteli alapelv, a vál-

lalkozás folytatásának elve. Minden ilyen esetben a könyvvizsgáló feladata alapvetően eltér a folyamatos működés vizsgálatától, hiszen itt egy konkrét gazdasági eseménysor ellenőrzését kell elvégeznie. Ezeknek megfelelően a könyvvizsgálónak feladatát képezi:

- az átalakuló gazdasági társaság vagyonmérlegének és -leltárának ellenőrzése (ezt a felügyelőbizottságnak is ellenőriznie kell),
- a felszámolással vagy végelszámolással megszűnő gazdasági társaságok felszámolási, végelszámolási zárómérlegének felülvizsgálata.

A könyvvizsgáló speciális feladatát képezheti többek között a gazdasági társaságokról szóló törvény szerint a nem pénzbeli betét formájában történő törzsbetétek hitelesítése, a nem pénzbeli hozzájárulások értékének előzetes felülvizsgálata (bizonyos esetekben nem kötelező).

Ezeket – az előbbiekben említett – speciális feladatokat az adott gazdasági társaságnál nem végezheti el a választott könyvvizsgáló, így ezeket egyedi megbízások alapján más könyvvizsgálónak kell végrehajtania.

A gazdasági társaságokról szóló törvény és a számviteli törvény előírásain túl természetesen minden vállalkozás saját elhatározása alapján is megbízhat könyvvizsgálót számviteli beszámolójának könyvvizsgálatával. Az „önként választott" könyvvizsgálat szükségességét megalapozza az az igény, hogy a beszámoló, valamint a vállalkozás nyilvántartásai külső, független szakértő által történt minősítése annak megbízhatóságát garantálja. Tekintettel arra, hogy ez esetben a beszámolóhoz a könyvvizsgáló véleményét tartalmazó jelentés is csatolásra kerül, a vállalkozás mentesül a számviteli törvény azon előírása alól, miszerint beszámolóján fel kell tüntetni, hogy független könyvvizsgáló azt nem ellenőrizte.

Amennyiben a vállalkozás könyvvizsgálóval felülvizsgáltatja beszámolóját, természetesen annak elvégzésére alkalmazni kell a számviteli törvény előírásait (például könyvvizsgálói jelentés készítése, a beszámoló véleményezése; a könyvvizsgálói véleménnyel (záradékkal) ellátott beszámolót kell elfogadásra előterjeszteni, nyilvánosságra hozni), függetlenül attól, hogy kötelező vagy önként választott könyvvizsgálatról van-e szó.